

Täysistunto

Torstai 27.10.2022 klo 15.59—18.41

4. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Hallituksen esitys HE 220/2022 vp

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 4. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään hallintovaliokuntaan.

Lähetekeskusteluun varataan tässä vaiheessa enintään 30 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja. — Avaan keskustelun. Esittelypuheenvuoro, ministeri Mikkonen, olkaa hyvä.

Keskustelu

17.13 Sisäministeri Krista Mikkonen (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Hyvät kansanedustajat! Nyt käsiteltävässä hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annettua lakia sekä sosiaalihuoltolakia. Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

Esitys koskee ihmiskaupan uhrien auttamista, ja sen pääasiallisena tarkoituksena on parantaa ihmiskaupan uhrien asemaa. Esitys edistäisi ihmiskaupan ilmituloa, uhrien ohjautumista avun piiriin ja siten myös osaltaan rikosvastuun toteutumista.

Esityksen keskeiset muutokset liittyisivät vastaanottolain auttamisjärjestelmää koskevan sääntelyn muuttamiseen siten, että ihmiskaupan uhrien auttamisen liitännäisyys rikosprosessiin ja rikosprosessin eri vaiheissa tehtäviin ratkaisuihin heikkenee. Vastaanottolakiin esitetään muutoksia, joiden tavoitteena on, että ihmiskaupan uhrien auttamistoiminta muodostaisi itsenäisen ja erillisen kokonaisuuden suhteessa ratkaisuihin, joita rikosoikeusjärjestelmän puitteissa tehdään. Jatkossa auttamisjärjestelmän kautta saatavan avun jatkuminen perustuisi ensisijaisesti uhrin yksilöllisen tilanteen arviointiin eikä rikosprosessissa tehtäviin ratkaisuihin. Uhrilla olisi siis oikeus saada apua rikosprosessin alkamisesta, jatkumisesta ja lopputuloksesta riippumatta, jos hänen katsotaan olevan auttamistoimien tarpeessa.

Vastaanottolakiin tehtäisiin myös muuta tarkentavaa sääntelyä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tarkoitusta ja tehtäviä koskien, jotta auttamisjärjestelmän tarkoitus olisi selkeämpi uhreille, viranomaisille ja muille tahoille.

Sosiaalihuoltolakia muutettaisiin lisäämällä tuen tarpeita koskevaan luetteloon muusta hyväksikäytöstä aiheutuva tuen tarve.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2022 vp

Arvoisa puhemies! Hallitus on sitoutunut vahvasti ihmiskaupan vastaiseen työhön. Hallitusohjelmassa on useita kirjauksia, joilla tehostetaan ihmiskaupan vastaista työtä sekä parannetaan ihmiskaupan uhrien asemaa ja oikeuksien toteutumista. Voimassa oleva vastaanottolaki kytkee auttamisen ja rikosprosessin toisiinsa tavalla, jota ei voida pitää tarkoituksenmukaisena tai perusteltuna uhrin näkökulmasta. Uhrin auttamisen ja rikosprosessissa tehtävien ratkaisujen välinen vahva yhteys näyttäytyy erityisen ongelmallisena auttamisjärjestelmästä poistamiseen liittyen. Nykytilanteessa henkilön oikeus ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kautta saatavaan apuun voi lakata, jos asia ei etene rikosprosessissa, jos syyte nostetaan toisesta rikoksesta tai jos tuomioistuin hylkää ihmiskauppasyytteet. Ihmiskaupan uhrien auttamisella ja rikosprosesseilla on eri tavoitteet. Auttamistointien tarkoituksena on tukea uhria toipumaan kokemastaan sekä fyysisesti että henkisesti, kun taas rikosprosessin tarkoituksena on selvittää, onko tapahtunut rikos, ja ratkaista rikoksesta epäillyn syyllisyys. Se, että rikosoikeudellisesti ei voida osoittaa ihmiskaupparikoksen tapahtuneen, ei välttämättä tarkoita, että henkilö ei tosiasiallisesti olisi joutunut ihmiskaupan uhriksi eikä olisi siten avun tarpeessa.

Auttamistoiminnan ja rikosprosessin välinen kytkös näyttäisi vaikuttavan siihen, että osa apua tarvitsevista uhreista jää vaille vastaanottolain mukaisia auttamistoimia joko siksi, että he eivät uskalla hakeutua auttamisjärjestelmän avun piiriin, tai siksi, että he joutuvat järjestelmästä pois, vaikka tarve auttamistoimille ihmiskaupan uhriksi joutumisen vuoksi olisi ilmeinen. Auttamistoiminnan kytkentä rikosprosessiin ei myöskään vaikuttaisi olevan perusteltua rikoksen selvittämisen näkökulmasta, eikä mainitun kytköksen heikentäminen vaikuta haitallisesti rikosvastuun toteutumiseen.

Sosiaalihuoltolain muutoksen tavoitteena on tehostaa ja selkiyttää ihmiskaupan uhrien auttamista hyvinvointialueilla. Lisäämällä sosiaalihuoltolakiin nimenomainen maininta muusta hyväksikäytöstä voitaisiin edistää sitä, että ihmiskauppailmiöön ja muuhun hyväksikäyttöön kiinnitettäisiin sosiaalihuollossa nykyistä enemmän huomiota ja että uhreja autettaisiin nykyistä paremmin sosiaalihuollon perusrakenteessa.

Arvoisa puhemies! Esityksellä edistettäisiin hallitusohjelman sekä valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman tavoitteita. Ihmiskaupan vastaisessa työssä keskeistä on ihmiskaupan ilmitulon edistäminen. Esityksen muutokset selkiyttäisivät auttamista koskevaa sääntelyä ja tekisivät siitä nykyistä ennustettavampaa. Tämä laskisi uhrin kynnystä hakeutua auttamisjärjestelmään ja tehdä rikosilmoitus koetusta hyväksikäytöstä. Esityksessä esitetään myös muita muutoksia, joilla olisi myönteinen vaikutus uhrin asemaan. Lain tasolla olisi jatkossa selkeästi säädetty tahosta, jonka asiantuntemusta voidaan hyödyntää ihmiskauppaan liittyvissä asioissa. Tämä vahvistaisi laaja-alaisesti ihmiskaupan vastaisen työn osaamista sekä viranomaisissa että kolmannen sektorin toimijoissa.

Arvoisa puhemies! Ihmiskauppa on vakava rikollisuuden muoto, joka loukkaa sen kohteeksi joutuneen henkilön perustavanlaatuista oikeutta ihmisarvoiseen elämään. Esityksen keskeisenä tavoitteena on edistää ihmiskaupan ilmituloa. Kun ihmiskauppa tulee viranomaisen tietoon, sen kohteeksi joutunut uhri saa tarvitsemansa tuen ja avun hyväksikäytöstä toipuakseen. Näin hänellä on myös paremmat edellytykset tehdä yhteistyötä viranomaisien kanssa rikollisten vastuuseen saattamiseksi. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia esittelystä. — Edustaja Kiljunen, Kimmo, olkaa hyvä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2022 vp

17.19 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puhemies! Kiitokset ministerille tästä asian esittelystä ja vieläpä perinpohjaisesta esittelystä, eli käytiin huolella läpi tätä ihmiskauppailmiötä ja sen luonnetta. Ja aivan oikein, kuten ministeri tässä viimeisinä sanoinaan halusi sanoa: ihmiskauppa on vakava ihmisoikeusrikos, ja siihen on syytä suhtautua kaikella vakavuudella.

Tässä hallituksen esityksessä on kuitenkin hyvin painavaa se, että tätä ei ainoastaan katsota nyt rikosoikeudellisesta näkökulmasta ja rikosprosessin kautta. Siihenkin täytyy kiinnittää vakavaa huomiota, että ihmiskauppaan syyllistyneet joutuvat rikosoikeudelliseen vastuuseen. Mutta liian monissa tapauksissa tämä rikosoikeudellinen prosessi joko on hidas tai ei johda siihen tulokseen, että aidosti aukeaa se ihmiskauppailmiö, ja siinä ihmiskaupan uhrit eivät saa sitä oikeutettua suojaa, minkä he ansaitsisivat. Tässä suhteessa on erittäin tärkeä tämän uudistuksen perussisältö: nimenomaan sosiaalihuoltolain kautta pyritään vahvistamaan niitä edellytyksiä, että vaikka tämä rikosoikeudellinen prosessi ei johtaisikaan selkeästi rikosoikeudelliseen vastuuseen, niin silti, kun me tunnistamme tilan, että joku ihminen on joutunut ihmiskaupan kohteeksi ja sen uhriksi, me pyrimme häntä aidosti auttamaan. On erittäin herkistä asioista kysymys, vaikeista ilmiöistä kysymys, ja meidän velvollisuutemme on sivistysvaltiona kaikilla tavoilla auttaa näitä ihmisiä. Ja tässä suhteessa tämä lainsäädäntöesitys, joka tässä nyt tulee meille käsittelyyn, on erittäin pal-kitseva ja vastaa sitä henkeä, millä täällä on hallitusohjelmaa rakennettu.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Pitko, olkaa hyvä.

17.21 Jenni Pitko vihr: Arvoisa puhemies! Ihmiskaupan uhri on ehkä haavoittuvaisim-massa asemassa tässä yhteiskunnassa. On pelottavaa hakea apua varsinkin, jos siinä avun hakemisen hetkellä joutuu pelkäämään tätä rikosprosessin ongelmaa.

On todella hyvä, että sisäministeri ehdottaa nyt tätä ihmiskaupan uhrin auttamisen ja rikosprosessin kytkemisen purkamista. Se tulee varmastikin laskemaan kynnystä avun hake-miselle. Se on erityisesti uhrin kannalta hyvä. Se suojaa niitä, jotka ovat erityisen huonos-sa asemassa.

Haluaisin kysyä ministeriltä alaikäisten ihmiskaupan uhrien paremmasta tunnistamisesta. Olen ymmärtänyt, että Suomessa on ollut puutteita siinä, miten me voimme erityisesti ihmiskaupan uhreiksi joutuneita alaikäisiä auttaa ja tunnistaa. Nyt tässä on ehdotettu tätä auttamisjärjestelmän roolin vahvistamista. Kysyisin: auttaako tämä sekä meidän viran-omaisia että kaikkia muita yhteiskunnan toimijoita tunnistamaan yhä paremmin alaikäisiä ihmiskaupan uhreja? Kysyisin myös: miten me kansalaiset pystyisimme paremmin tunnis-tamaan ihmiskaupan uhreja? Ehkä tämä on myös ilmiö, mistä suomalaiset eivät aina niin hyvin tiedä. Ihmiskauppaahan esiintyy pääasiassa ravintola- ja siivousalalla ja maataloilla, ja olisi tietenkin tärkeää, että me jokainen pystyisimme vähän valvovan silmän avulla myös tunnistamaan näitä tilanteita ja ilmoittamaan niitä ja siten auttamaan uhreja.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Laakso, olkaa hyvä.

17.22 Sheikki Laakso ps: Arvoisa puhemies! Onko tähän millä tavalla lisätty resursseja ja rahoitusta? Me tiedetään kuitenkin kaikki, että tällä hetkellä tilanne on se, että tutkinnat ovat todella, todella pitkässä juoksussa ja tutkijoitten pöytien niput ovat huomattavasti korkeampia kuin valtion talousarvioesitys, vaikka olisi pienemmällä kirjoitettukin. On henki-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2022 vp

lökohtaisesti huoli siitä, että jos tällaisia lähdetään tekemään — mikä on äärettömän hyvä asia, ja siitä kiitokset ministerille, että tällaisen asian tuo eteenpäin — niin jos ei me hoideta resurssipuolta ja rahoitusta kuntoon, nämä tekijät — nämä, jotka näihin osallistuvat, ovat kuitenkin usein ulkomaalaisia — sitten aika helposti pääsevät karkuun siinä kohtaa, kun vähän ruvetaan asioita tutkimaan. Eli tällaisten asioitten tutkimisen nopeus olisi mielestäni aika ensiarvoisen tärkeää juuri sen takia, että tutkitaan turhaan, koska sitten ei koskaan enää löydetäkään kaveria sinne käräjäoikeuteen vietäväksi. Onko tähän mietitty resursseja ja rahoitusta millä tavalla? — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Filatov, olkaa hyvä.

17.24 Tarja Filatov sd: Arvoisa puhemies! Ihmiskauppa on valtava bisnes, ja se on todellakin yksi julmimpia rikoksia, mitä maailmassa voi tehdä. Auttamisjärjestelmät ovat meillä suhteellisen uusia, ja minusta on erittäin hyvä tämä lainsäädäntö. Siinä on itse asiassa niitä elementtejä, joita eduskuntakin on useissa mietinnöissään ja lausunnoissaan peräänkuuluttanut, miten uhrin auttamista voitaisiin vahvistaa.

Jos me mietimme, niin me ehkä yhä edelleen tunnistamme paremmin pakkotyötä kuin sitten vaikkapa seksuaalista hyväksikäyttöä tai pakkoavioliittoja, joita meillä auttamisjärjestelmässä on. Kun kyse on paitsi rahasta ja tästä lainsäädännön tiukennuksesta ja selkiytymisestä, mikä mielestäni tässä esityksessä menee hyvään suuntaan, niin kysyisin oikeastaan ministeriltä: miten me turvaamme sen, että meillä on riittävästi osaamista? Usein pulonkaulana on myös se, olipa kyse sitten tunnistamisesta tai olipa kyse sitten siitä, että autamme ihmistä tässä prosessissa, että ne polut ja tarinat saattavat ihmisillä olla hyvinkin traumatisoituneet. Millä me löydämme sen avun silloin, kun meidän auttamisjärjestelmämme kuitenkin on kohtuullisen hajanainen?

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Kemppi, olkaa hyvä.

17.25 Hilkka Kemppi kesk: Arvoisa herra puhemies! Kiitoksia tämän hallituksen esityksen tuomisesta eduskuntaan. Ihmiskauppa on yksiselitteisesti rikollista, valtava bisnes, niin kuin tässä salissa on todettu, ja täysin ihmisoikeuksia loukkaavaa toimintaa. Tämä hallituksen esitys tuo hyviä asioita, nimittäin esimerkiksi Maahanmuuttoviraston kykyä toimia jatkuvasti muuttuvassa ympäristössä vahvistetaan ja sitten on tämä hakevan henkilötietojen käsittelyn parempi suojaaminen. Ajattelen, että nämä ovat hyviä toimia.

Sen lisäksi ajattelen, että erityisesti sosiaalialan ammattilaisten osaaminen ihmiskaupan osalta on varsin kriittistä, mitä tulee esimerkiksi oppilashuollon palveluihin, sieltä löytyvään ihmiskauppapäämääritykseen, -osaamiseen tai muuhun sosiaalityöhön. Meillä olisi toki Suomessa muutenkin tarvetta lisätä aikuissosiaalityötä, erityisesti ikäihmisten sosiaalityötä, mutta ajattelen, että tämän ihmiskauppaosaamisen tarve siellä puolella on valtava. Me todella tunnistamme parhaiten ehkä ihmiskaupan, mitä tulee esimerkiksi seksuaalirikoksiin tai tämänkaltaiseen rikolliseen toimintaan, mutta ajattelen, että tässä osajapulassa, joka meitä Suomessa tällä hetkellä vaivaa varsin paljon, on omat riskinsä, että se tulee lisäämään myös ihmiskauppaa pitkällä aikajänteellä, kun osajajia ei kertakaikkisesti löydy. Tämänkaltaisiin pahoihin skenaarioihin tulisi mielestäni varautua nyt myös ennakolta niin, ettei tällaisia tilanteita, työhön pakottamista, työtehtävien perässä pakkomuuttamista ja ihmisten myymistä käytännössä nähtäisi Suomessa missään määrin.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2022 vp

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Edustaja Elo.

17.27 Tiina Elo vihr: Arvoisa puhemies! On tärkeää, että teemme määrätietoista työtä ihmiskaupan uhrien auttamiseksi ja tämän ilmiön kitkemiseksi yhteiskunnastamme. Haluan myös kiittää ministeriä tämän hallituksen esityksen tuomisesta tänne eduskuntaan.

Muutokset edistävät uhrin asemaa ja ovat koko yhteiskunnan etu. Tämän hallituksen esityksen keskeisillä muutoksilla edistetään ihmiskaupan ilmituloa, uhrien avun piiriin ohjautumista ja siten myös rikosvastuun toteutumista, kuten täällä on jo todettu.

Vähintään yhtä tärkeitä ovat ennaltaehkäisevät toimet ihmiskaupan torjumiseksi. Vahvistamalla laillisia maahantuloreittejä voidaan tukea hallittua maahanmuuttoa ja samalla torjutaan ihmiskauppaa ja salakuljetusta.

Ihmiskaupan uhrin on ajettu tilanteeseen, jossa he eivät voi päättää omista asioistaan. He ovat todella haavoittuvassa asemassa ja turvattomia, ja tärkeää on, että kynnys avun hakemiseen tässä tilanteessa on mahdollisimman matala.

Ihmiskauppaa ja sitä muistuttavaa ihmisten hyväksikäyttöä on esiintynyt todella Suomessa esimerkiksi ravintola-alalla, siivousalalla ja maataloudessa. Haluankin vielä tässä nostaa esiin, että on tärkeää, että myös julkisen sektorin toimijat ovat hyvin hereillä kilpailuttaessaan esimerkiksi siivouspalveluita. Tähän tarvitaan koulutusta, että väärinkäytökset pystytään tunnistamaan.

Näitä ihmisoikeusloukkauksia tosiaan tapahtuu meidän kaikkien silmien alla, ja näillä lakimuutoksilla voidaan auttaa ihmiskaupan uhreja saamaan oikeutta ja pelastaa siten parhaassa tapauksessa myös ihmishenkiä. Ja kuten edustaja Pitko täällä totesi, niin on tärkeää, että olemme kaikki hereillä ja silmät avoinna ihmiskaupan ilmiöiden havaitsemisessa. On tärkeää, että asiasta puhutaan ja madalletaan kynnystä ottaa yhteyttä, jos pienikin epäily on, että kyseessä voisi olla ihmiskauppa.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja ministeri Mikkonen, olkaa hyvä.

17.29 Sisäministeri Krista Mikkonen (vastauspuheenvuoro): Kiitos, puhemies! Ja kiitos hyvistä kommentteista ja keskustelusta ja kysymyksistä.

Todellakin, niin kuin täällä sanottiin, nämä ihmiskaupan uhrin ovat kyllä kaikkein heikoimmassa asemassa olevia, ja sen takia tällä lakimuutoksella, jotta he uskaltavat hakeutua avun piiriin, tätä kynnystä halutaan madaltaa irrottamalla tämä rikosprosessi ja auttamisjärjestelmät toisistaan.

Tässä nousi esiin myös ihmiskaupan tunnistaminen ja se osaaminen, mitä tarvitaan. Meillä on hallituksessa tämän ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma, jossa on monenlaisia toimenpiteitä siihen, miten pystymme paremmin auttamaan, ja siinä itse asiassa tämä tunnistamisen vahvistaminen, koulutus siihen liittyen, on isossa roolissa. Ja myös se kysymys, miten me jokainen voimme olla siinä mukana, mikä tässä edustaja Pitkon puheenvuorossa nousi, on mielestäni hyvä. Esimerkiksi tässä tilanteessa, kun nyt Ukrainassa on sota ja sotapakolaisia on tullut valtava määrä Euroopan eri maihin, myös tänne Suomeen, tähän on kiinnitetty nyt erityistä huomiota ja annetaan neuvontaa esimerkiksi tänne tulijoille jo heti siinä tullessa, ja myös niiden ihmisten kohdalla, jotka auttavat ukrainalaisia, jotta jos tällaisia viitteitä tulee esille, pystytään tätä ilmiötä tunnistamaan ja ottamaan yhteyttä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 117/2022 vp

Täällä ihan oikein nousi esiin myös kysymys rikostutkinnan resursseista. Se on iso huoli, miten me pystyisimme niitä entistä paremmin vahvistamaan. No, tällä hallituskaudella on poliisien määrää lisätty, se on totta kai yksi tärkeä keino, ja me tiedämme, että meidän pitää tehdä siinä vielä enemmän, jotta nämä rikosprosessit eivät veny. Tässä tilanteessa tietysti auttaa myös se, että kun tämä auttamisjärjestelmä kytketään irti tästä rikosprosessista, niin ihmiset uskaltavat tulla avun piiriin ja uskaltavat tehdä sen rikosilmoituksen, jolloin myös näissä tietyissä prosesseissa voidaan siinä mielessä päästä nopeammin niihin kiinni, kun ihmiset tekevät rikosilmoituksia. Mutta kaiken kaikkiaan tämä kysymys tästä rikostutkinnan nopeuttamisesta on kyllä ihan oikea ja ei koske vain tämäntyyppisiä rikoksia ja ihmiskauppaan liittyviä rikoksia vaan kaiken kaikkiaan meidän rikoksiamme, ja sen osalta tietysti täytyy turvata resurssit.

Sitten tuli kysymys alaikäisistä. Nämä muutokset tietysti parantavat sekä täysi-ikäisten että alaikäisten uhrien asemaa. Alaikäisten osaltahan tietysti lastensuojelulla on iso rooli, ja sillä, että pystymme nyt tässä myös laajentamaan tätä auttamisjärjestelmää sitä kautta, että kuntien sosiaalihuolto tarjoaa apua, on sekä lasten kohdalla että myös muiden uhrien kohdalla iso merkitys.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin hallintovaliokuntaan.